

af Værdien for Gavntræ, navnlig af Egetræ, stemmer med den Mening, der hos os er fremsat af Forstdocent Dr. P. E. Müller.

Udvandringen i 1872 har, forsaavidt den foregaar fra de storbritanniske Havne, hvor Agenter ere ansatte, langt oversteget de foregaaende Aars Totalsummer, og dette Aar opviser det største Tal siden 1854. Antallet var nemlig 295,213 — medens der i 1871 samme Steds fra kun udvandrede 42,778 og i 1870 kun 38,273. Selv om man tager det aarlige Gjennemsnit for de 17 Aar siden 1854, overstiger Udvandringen i 1872 dog dette Tal med 109,971. Af det hele oven anførte Antal drog 233,747 til de Forenede Stater i Nordamerika, 32,295 til de engelske Besiddelser i Nordamerika, 15,876 til Avstralien og 13,385 til forskjellige andre Steder. Af samtlige Udvandrere vare ca. 179,000 Mandspersoner, ca. 116,000 Kvinder; af disse sidste vare ca. 50,000 ugifte. Af de til de Forenede Stater Udvandrede hørte ca. 82,000 hjemme i England, ca. 12,600 i Skotland og henved 67,000 i Irland; paa Udlandet falder over 68,000. — At Udvandringen fra Tyskland ligeledes har været i stærk Stigning i de sidste Aar, er bekjendt; fra Preussen oplyses nu, hvilken betydelig Indflydelse Militærforholdene i saa Henseende øve. Medens nemlig i 1862 kun 8,8 pCt. af samtlige Udvandrere vare militærpligtige, var i 1871 19,3 pCt. af Udvandrerne — altsaa paa det Nærmeste en Tredjedel af dem — militærpligtige. Da derhos det absolute Tal af Udvandrere er steget, ere de Militærpligtiges steget saa meget mere.

Nationalekonomisk Forening

afholdt Møde Torsdagen d. 20 November. Formanden, Prof. Frederiksen forklarede, hvorfor Mødet ikke afholdtes den sædvanlige Torsdag, og meddelte, at et af Bestyrelsens Medlemmer, Prof. Scharling, særlig ved denne Sag beklagede at være forhindret i at møde paa Grund af Bortrejse. Paa Bestyrelsens Forslag optoges som Medlemmer af Foreningen:

Kammerherre, Landstingsmand Jessen, Overretssagfører Hein, Fuldmægtig Gyldendal, Kammerjunker Rosen, Forpagter paa Christianssæde, og Overretsprokurator Tvermoes.

Aftenens Forhandlingsemne: Omordningen af de kommunale Skatter paa faste Ejendomme i Kjøbenhavn indledes med følgende Foredrag af

Kand. polit. Vilh. Arntzen: De kjøbenhavnske Skatter paa faste Ejendomme indbringe omtrent 840,000 Rdl., hvoraf 550,000 falde paa Arealskatten, 245,000 paa Grundskatten og 45,000 paa Brolægningsskatten. Grundskattens Størrelse retter sig efter Grundenes Værdi i Henhold til en Vurdering, der for de indenbys Grundes Vedkommende skriver sig fra 1756 og 1812 og for de udenbys fra 1857. Arealskatten (Bygningsafgiften) paalignes i Forhold til Lejlighedernes Fladeindhold. Brolægningsskatten udredes efter Façadens Længde og Gadens Bredde. At denne Fordeling af Skatterne i og for sig er ulige, er indlysende, og den er naturligvis bleven det i endnu højere Grad i Aarenes Løb. Der har derfor ogsaa i en lang Række af Aar været klaget herover, og Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse nedsatte desaaarsag i 1865 en Kommission for at tage Sagen under Overvejelse. Denne Kommission har nu afgivet en Betænkning, hvis vigtigste Punkter, jeg skal fremhæve. — Kommissionens Forslag tilsigter ikke at forhøje Skatterne i det Hele, da den gaar ud fra den Forudsætning, at de nu ere blevne lig Prioriteter, hvorfor en Forhøjelse af dem vilde være det Samme som en Konfiskation af Privates Ejendom. Den foreslaar derimod, at man skal omlægge Skatten. Dette er en mærkelig Inkonsekvens: Kommissionens Flertal indrømmer, at Skatten er bleven en Prioritet, hvorfor den ikke maa forhøjes; og dog kommer det til det Resultat, at man for at udjævne de Uligheder, der ere fremkomne i Tidens Løb, er berettiget til at forhøje den for Nogle og nedsætte den for Andre. Til Forsvar herfor anføres: Ikke alene er Skatten i Realiteten mindre end tidligere, fordi Pengene ere faldne i Værdi; men navnlig maa det tages i Betragtning, at ved mange kommunale Foranstaltninger ere enkelte Ejendommers Værdi betydeligt forøget, uden at disses Ejere særlig have

betalt herfor, hvorimod Udgifterne ere udredede af Alle, ogsaa dem, der ikke særlig have nydt godt af disse Foranstaltninger. Relfærdigheden kræver, at de, der nyde godt af saadanne særlige Fordele, rammes ved Skatteansættelsen; da man nu imidlertid ikke i ethvert enkelt Tilfælde kan paalægge en særlig Skat, saa bør man omfordele Skatten efter et vist Tidsrum's Forløb, f. Ex. hvert tiende Aar, saa at der paa denne Maade bliver taget Hensyn til de Værdiforandringer, der i Mellemtiden ere indtrufne. — Det er en interessant Tanke, Kommissionen her har fremsat, og det er i Principet den samme, der er bleven udviklet af Stuart Mill og andre radikale og socialistiske Forfattere, naar de forlange en Skat paa Jordrenten. Kommissionen forligner Tak, fordi den har fremdraget denne Tanke, som man tidligere næsten ikke kunde være bekjendt at vedkjende sig. Men er Tanken end rigtig, saa er den Anvendelse heraf, Kommissionen foreslaar, fuldstændig urigtig. For det Første er det en stor Fejl at give den tilbagevirkende Kraft, idet det dog aabenbart er ubilligt at paalægge Folk Skat for de Fordele, som ikke de, men deres Forgængere have nydt godt af. Dernæst er det en Fejl, naar der efter Kommissionens Forslag ved Skattens Omfordeling ikke alene skal tages Hensyn til Ejendommens Værdiforandring paa Grund af Forholdenes Udvikling, men ogsaa til den Værdistigning, der skyldes Tilbygninger eller andre lignende Kapitalanvendelser, da Ejeren jo har betalt for disse Fordele og altsaa ikke ved Skat paany skal betale herfor. Kommissionens Tanke er rigtig, men den bør kun anvendes paa den fremtidige Beskatning. Hvis Skatten er en Prioritet, er en Forhøjelse af den, som Kommissionen indrømmer, lige saa ubillig som en Forhøjelse af Hartkornsskatten, og vil man egalisere den, bør der gives Ejerne Erstatning, saaledes som det skete ved Hartkornsegalisationen i 1850. — Af Udvalgets Medlemmer er Kayser det eneste, der protesterer mod en Egalisation eller Omlægning. Han betragter det som en ligefrem Konfiskation uden videre at fordoble Skatten paa en Ejendom, ved hvis Kjøb og Salg der er taget Hensyn til den bestaaende Beskatning. Han gjør gjældende, at en Forhøjelse af Skatten ikke maa ske til Fordel

for andre Ejere, der ved Erhvervelsen af deres Ejendomme ikke have været mindre gunstigt stillede; Forhøjelsen maa kun ske for at skaffe det Offentlige en forøget Indtægt. Han foreslaar derfor at lade den ældre blive staaende som Gammelskat ved Siden af en eventuel ny Skat. — Under Forudsætning af at Skatten er bleven en Prioritet, har Kayser i det Væsentlige Ret. Men denne Forudsætning er ikke rigtig. Kommissionens fejle Blik paa Skatten er begrundet i dens urigtige Formening, at Skatten for den største Del skulde hvile paa Ejeren og ikke paa Lejeren. Saa vidt mig bekjendt, er Hr. Bureauchef Falbe Hansen den Eneste, der har givet en korrekt Fremstilling af dette udviklede Forhold. Af denne fremgaar det, at Areal-skatten og Brolægningsskatten ene bæres af Lejerne, hvorimod Grundskatten bæres [dels af dem, dels af Ejerne. Alle ere enige om, at i Byens Udkant, hvor der er Plads til at bygge, hvor Konkurrencen altsaa frit kan virke, maa Ejeren have Skatten erstattet af Lejeren, da han jo ellers ikke vilde faa sine Produktionsomkostninger dækkede. Men man har sagt, at inde i Byen, hvor Grundenes Antal er begrænset, maa Skatten hvile paa Ejeren; her har han jo et Monopol; men Skatter paa Monopoler kunne ikke væltes over, da en Omvæltning jo netop sker ved Produktionsomkostningerne, hvilke imidlertid ikke kunne virke, hvor Konkurrencen er udelukket. Her ~~gør man sig imidlertid skyldig i den Fejl at forudsætte, at~~ Ejerne inde i Byen have et ubetinget Monopol. De have kun et delvist Monopol, idet de forskellige Gader konkurrere indbyrdes, og Forstæderne med Midten af Byen. Ved Konkurrencen er der fastsat et vist Forhold mellem Lejen i de forskellige Dele af Byen. Naar en Skat faar Lejen udenfor Byen til at stige, vil ogsaa Lejen inde i Byen stige; Forholdet er det samme som før. Altsaa: en Skat som Grundskatten, der hviler med et ulige Beløb i de forskellige Dele af Byen, maa hvile dels paa Ejeren og dels paa Lejeren; den Del, som Grundskatten udgjør, der, hvor den er lavest, maa væltes over; den øvrige Del maa blive liggende paa Ejeren, som en Skat paa hans Monopol. En Skat som Arealskatten, der hviler med det samme Beløb overalt, maa overvælttes overalt, altsaa helt

hvile paa Ejerne. — For saa vidt Skatten nu hviler paa Ejerne, er den bleven en Prioritet, er altsaa ikke længer nogen Skat; at ophæve den vilde være en Foræring til Ejeren, og desuden en uligelig Foræring, da de, der have kjøbt sidst, ville tjene mest. Naar Skatten hviler paa Lejeren, bliver Spørgsmaalet om Udgiften til Leje staar i Forhold til Skatteevnen. Det gjør den ikke ganske; de, der have stor Familie, vilde rammes haardest. — Naar Bygningsskatten hviler paa Lejeren, kunde meget tale for ganske at ophæve den. Herved vilde der rigtignok fremkomme en Mindreindtægt; men denne kunde maa-ske dækkes ved at tage en Del af den Fordel, som Ejerne have ved Grundenes stadig stigende Værdi paa Grund af kommunale Forbedringer osv. Men en saadan Skat burde ikke have tilbagevirkende Kraft og ikke ramme den Værdiforøgelse, der skyldes Tilbygninger og anden saadan Kapitalanvendelse. Den burde baseres paa en jævnlig foretagen Vurdering af samtlige Ejendomme, mindst hvert 5te Aar. Den burde fremdeles kun tage en mindre Del af Værdiforøgelsen, f. Ex. 10 pCt. En saadan Fremgangsmaade kan jeg kun anse for hensigtsmæssig og principrigtig.

Administrator Moldenhawer bemærkede, at den egentlige Bygningsafgift maatte betragtes som en Skat paa Lejerne. Dette havde ogsaa været Meningen med Loven af 1 Oktober 1802. Naar Ejeren betalte Afgifter, skulde han altsaa kunne søge Refusion hos Lejerne. Derfor opkrævedes visse Afgifter, som Vandskat, Ligningsskat osv., efter Bygningsafgiften. Skatten led imidlertid af store Mangler. Saaledes svaredes der samme Skat af en Kjælder, som af 1ste, 2den og 3dje Salselage; men det var dog ubilligt, at den Fattige skulde svare samme Afgift som den Rige. Hertil kom, at det ikke alene var Bygningsafgiften, men ogsaa de Afgifter, der opkrævedes herefter, der kom til at hvile med et for stærkt Tryk paa den Fattige. Man burde derfor se at finde en bedre Beskatningsmaade, og det Retfærdigste var vistnok, at Skatten svaredes i Forhold til Lejen. Ikke alene angav denne Skatteevnen, men ogsaa Hensynet til Spørgsmaalet om Skattens Eftergivelse talte for, at man forlod den nuværende Beskatningsmaade. Saaledes

som Forholdene nu var, slap en Mand for at betale Bygningsafgift, naar han lod Lejligheden henstaa ubenyttet. Gav han den derimod til en fattig Mand, for at han kunde bo frit, saa maatte han betale Afgiften! Man beskattede altsaa ligefrem Godgjørenheden. Taleren havde set Exempler herpaa i Praxis, og han omtalte i saa Henseende et Tilfælde fra Kronborg Gøvefabrik, hvor det Schimmelmanske Fideikommis var blevet beskattet, fordi det havde vist Humanitet mod sine Arbejdere. Sligt talte stærkt for en Forandring af Beskatningsmaaden, og da man i Lejen havde et ganske godt Tegn paa en Mands Skatteevne, mente han, at den burde lægges til Grund for Skatten.

Professor Frederiksen bemærkede, at det Arbejde, der her forelaa fra Kommunal-Kommissionen, viste, hvorledes man troede at kunne behandle økonomiske Spørgsmaal uden at have Kjendskab til den økonomiske Videnskab. Ingen var af den Mening, at man skulde være berettiget til at afgjøre juridiske Sager f. Ex. uden at forstaa sig paa Jura; men naar det gjaldt økonomiske Spørgsmaal, var man af en modsat Mening. — Kommissionens Forslag manglede ethvert Holdpunkt. Ved Skatterne paa de faste Ejendomme maatte man skjelne mellem to Ting, mellem Grundskatten og Areal-skatten, der var en Afgift for Lejerne. Der var ikke her et saadant Monopol, som man undertiden mente, da der i Virkeligheden saas hen til Lejen udenfor Byen; de udenbys Lejligheder konkurrerede med de indenbys. Grundtaxten var derimod en Prioritet, og det var derfor misligt at rokke ved den. Loven af 14 Decbr. 1857 var derfor meget mislig. — Det var de udenbys Grundejere, der havde sat Sagen i Bevægelse, og det var i Virkeligheden ogsaa dem, der rammes. — Opkastede man Spørgsmaalet om en særlig Ejendomskat, ved Grundene, saa kunde man maaske mene, at denne burde hvile paa en ganske særlig Klasse Indtægter, de ny Værdier, de stigende Værdier; men her var der meget store praktiske Vanskeligheder, og denne Beskatningsmaade turde derfor ikke anbefales. Hvad en Formue- og Indkomstskat angik, saa var der ingen Grund til, at den særlig skulde ramme den synlige Formue. En praktisk Form

var det at gaa til Ejendomskilderne. — Kommissionens Forslag viste en fuldstændig Mangel paa Grundsætninger. Det var ganske vist ikke første Gang, at man saa Sligt; — ved Forslaget om Kjøbstædernes Beskatning havde saaledes en lignende Mangel vist sig —; men nu burde man dog være kommet saa vidt, at Kommissionens Forslag ikke blev ophøjet til Lov.

Bureauchef Falbe Hansen fremhævede, at Kaysers Mindretalsforslag om at slaa de bestaaende Skatter fast, vel kunde synes retfærdigt, men var det ikke i Virkeligheden; thi den Omstændighed, at Skatterne bleve slaaede fast som en Gammelskat, vilde bevirke, at denne kom til helt at hvile paa Ejeren; man vilde derved berøve de nuværende Ejere en Kapital, hvis Renter svarede til den Del af Skatterne, der nu hviler paa Lejerne. — Taleren gjorde det Spørgsmaal til de tilstedeværende Rigsdagsmænd, om der paa Rigsdagen var blevet stillet Forslag om Indførelsen af Gradation i Beskatningen. Nu vare Lejligheder paa 80 Kvadratalen ganske fritagne for Skat, hvorimod Lejligheder paa 81 Kvadratalen svarede fuld Skat. En saadan brat Overgang var ikke heldig. Det vilde være heldigere, om man ved Beskatningen drog 80 Alen fra alle Lejligheder. Herved vilde man hæve den Ulempe, at Skatten hvilede haardest paa de Fattige. — Moldenhawer havde Ret deri, at man burde ophæve Arealskatten; det var tvivlsomt, om det var muligt at opkræve en Skat, der stod i Forhold til Lejen, uden at den kom til at paavirke Lejen og derved til Dels væltes over paa Ejeren; og denne Fare var derfor et yderligere Argument for helt at ophæve Bygningsskatten.

Frederiksen svarede Falbe Hansen, at Spørgsmaalet om en Gradation i Beskatningen ikke var blevet fremdraget i Rigsdagen.

Etatsraad, Nationalbankdirektør Levy udtalte, at naar det saa ofte sagdes, at Skatten var en Prioritet, saa lød det meget smukt i Husejernes Mund; men det forholdt sig ikke saaledes. Hvis Skatten kunde betragtes som en Prioritet, saa burde Lejen ses fra et lignende Synspunkt; men det blev den ikke. Det var ikke Ejeren Maal kun at søge sine Udgifter dækkede; men han betragtede Huset som en Vare. Lejen var stegen over-

ordentlig, især for Butiker, og dette var kun for en Del begrundet i Pengenes mindre Værdi; thi Lejen var stegen efter et stærkere Forhold, end Pengenes Værdi var falden. Ordet «Prioritet» var et Stikord, hvorfra man godt kunde se bort. Spørgsmaalet var: hvorledes kan Skatten bedst opkræves? Det var det Hensyn, der burde tages. Ved Beskatningen burde man gaa til Værks paa en praktisk Maade. Lad os faa en Skat her i Hovedstaden, der er ens for Alle med Hensyn til Grunden. Ganske vist have Grundene forskjellig Værdi; men der kunde dog ikke tages noget Hensyn hertil, da man ikke kunde vide, hvorledes denne vilde forandre sig i Tidens Løb. Meget værdifulde Grunde laa nu i Gader, der dog vare stygge og daarlige. I Hamborg havde man haft en Afgift paa Lejen, der direkte blev opkrævet hos Lejeren. En Skat, der svaredes i Forhold til Lejens Værdi vilde være den naturligste og retfærdigste. Man skulde ved Beskatningen ikke hænge sig for meget i Principerne, forsaavidt Retfærdigheden ikke krævede det. Retfærdigheden var det, hvorpaa det kom an, medens en let og bekvem Opkrævning dog naturligvis ogsaa var af Vigtighed. Som Ejendomsbesidder rettede man sig efter Konjunkturerne: hørte man, at Naboen lagde paa, saa gjorde man i Reglen det Samme. Naar Lejen nu var stegen saa overordentlig, og det i et stærkere Forhold end baade Pengenes Fald og Befolkningens Forøgen, saa var det begrundet i de større Fordringer, man nu stillede til Livet. Følgen af denne Stigning var ganske vist, at der byggedes udenfor Byen; men Omkostningerne ved at bygge vare i den senere Tid stegne ganske overordentlig, og det var en meget vigtig Faktor ved Spørgsmaalet om Forstædernes Konkurrence.

Falbe Hansen spurgte Levy, om han ikke, hvis det bestemtes, at han og hans Efterkommere hvert Aar skulde udrede en Sum, f. Ex. 600 Rdl., vilde anse sig 10 à 15,000 Rdl. fattigere? (Levy: Jo!). Men det var netop det, der nu skulde ske. Kommissionens Forslag gik ud paa, at Etatsraad Levy af sin Ejendom herefter skulde betale, f. Ex. 600 Rdl., mere om Aaret end før, og det var ligefrem en Konfiskation af 10—15,000 Rdl. Denne Kapital vilde oven i Kjøbet ikke gaa i

Kommunens Kasse, men i en eller anden Privatmands Lomme, der før havde givet 1200 Rdl., men som nu slap med 600 Rdl. i Skat.

Levy mente, at Ejeren vilde lægge paa sine Lejere, hvilket han saa meget lettere kunde gjøre, da Flytteudgifterne afholdt Mange fra at flytte, og saaledes tvang dem til at betale en højere Leje.

Frederiksen sluttede sig til Falbe Hansen. Imod Levy bemærkede han, at denne ikke anerkjendte Principerne, men dog vilde have Retfærdighed; men naar man holdt herpaa, maatte man ogsaa holde paa Principerne. Ejerne kunde ikke efter Behag forandre Lejen; det at Skatten forhøjedes muliggjorde ikke en Forhøjelse af Lejen. At en Del af Skatten ikke kunde betragtes som Prioritet, var rigtigt; men en anden Del af den var Prioritet, og herved maatte der ikke rokkes. Retfærdigheden krævede, at man ikke forandrede det bestaaende Forhold blot for en formel Ligheds Skyld.

Levy troede ikke, at en saadan Forandring af Skatten vilde forrykke det indbyrdes Forhold mellem Ejendommene. Naar Skatten steg i samme Forhold, blev Intet forrykket.

Frederiksen hævdede atter, at en Forhøjelse af Skatten ikke muliggjorde en Forhøjelse af Lejen. Ejeren kunde have det Ønske at forhøje Lejen, og Skattens Forøgelse kunde være et Motiv for ham til at forsøge herpaa; men den muliggjorde det ikke.

Levy og Falbe Hansen vekslede et Par Bemærkninger.

Folketingsmand Gad spurgte Arntzen, om han havde tænkt sig en praktisk Maade, hvorpaa en Stigning af Jordrenten kunde beskattes. Vi vare vist Alle i Thorien enige om, at dette vilde være meget ønskeligt; men lod det sig praktisk udføre?

Arntzen benægtede, at man var theoretisk enig herom; thi hvis det var Tilfældet, saa vilde man nok have fundet en Maade, hvorpaa man praktisk kunde udføre sin Tanke. Forøvrigt kunde man jo ved Taxationer til forskjellig Tid se Værdistigningen.

Falbe Hansen mente, at man allerede havde en saadan

Skat herhjemme, ved Paaligning af Vejudgifter, Jærnbaneexpropriationer o. Lign.

Gad mente, at dette var noget helt Andet.

Hermed sluttede Forhandlingerne. — Af Hr. Bureauchef Falbe Hansen var der i Aftenens Løb bleven gjort Forsamlingen to Meddelelser: den ene om Danmarks Nationalformue (se foran), den anden om Soldaternes Læse- og Skrivefærdighed. Vi skulle ogsaa meddele Tidsskriftets Læsere denne sidste.

Næste Møde afholdtes Torsdagen d. 11 December. Paa Bestyrelsens Forslag optoges som Medlemmer i Foreningen: Godsejer Ingerslev til Marselisborg, Fuldmægtig, Docent i Landboret Borup, Kand. jur. V. Andræ, Fuldmægtig Friis. — Prof. Scharling, der ledede Forhandlingerne, meddelte, at Stiftfysikus Krebs havde tilstillet Foreningen en Del Exemplarer af «Skematiske Oplysninger om Arbejderforholdene i Odense» til Uddeling blandt Medlemmerne. Ligeledes var der gennem Prof. Frederiksen og Grev Spønneck modtaget en Del Exemplarer af Beretningen om Cobden Club's sidste Møde.

Derpaa indleedes der en Diskussion om Befolknings-spørgsmaalet af Kand. polit. Aleksis Petersen, der efter at have forklaret, hvorfor han havde besluttet at lægge Prof. Drachmanns Artikel «Om Befolkningsforholdene» i N. d. Mdskrft. til Grund for Diskussionen ytrede Følgende:

Skal Diskussionen føre til noget Resultat, er det nødvendigt bestemt at præcisere de Begreber, der ville komme til at spille en Hovedrolle i den, og det gjælder da ganske fortrinsvis om Begrebet «Overbefolkning». Prof. Drachmann gaar jo ud fra, at der paa Grund af Befolkningens stærke Tiltagen er fremstaaet en Overbefolkning. Han henviser navnlig til England, hvor Folkeforøgelsen jo har været saa overordentlig, hvilket Land da ogsaa lider under et «uhyre Tryk af Overbefolkning». Det Samme gjælder midlertid efter Professorens Mening, om ikke netop i samme Grad, om enhver af de øv-

rige evropæiske ældre Stater. Hvad forstaar Professoren nu ved «Overbefolkning»? Saavidt jeg kan se, forstaar han her ved den Tilstand, hvor der er et Misforhold imellem Befolkningens Størrelse og Subsistensmidlernes Mængde. Denne Opfattelse kan jeg tiltræde. Ogsaa jeg forstaar ved Overbefolkning den Tilstand, hvor der er et saadant Misforhold mellem Befolkningens Størrelse og Subsistensmidlerne, at disse, naar de fordeltes ligelig mellem Befolkningens enkelte Medlemmer, dog ikke vilde forslaa til at give hver Enkelt en ordentlig Tilværelse. At der muligvis existerer et saadant Misforhold, skal jeg ikke nægte; men hvad jeg bestemt nægter, det er, at dette Misforhold har forværret sig samtidig med at Befolkningen er stegen. Jeg hævder tvært imod at dette Misforhold nu, under den større Befolkning, er mindre end før, under den mindre Befolkning. Jeg vil nødig trætte Dem med et statistisk Bevis herfor; men jeg maa dog tillade mig at sige Dem, at hvorhen De saa vender Blikket, vil De se at en Stigning i Befolkningen medfører en endnu større Stigning i Nationalvelstanden. I England, Overbefolkningens klassiske Land, er Befolkningen i de 70 Aar 1802—72 ganske vist bleven forøget med 155 pCt.; men Nationalvelstanden er i samme Tidsrum bleven forøget med flere hundrede Procent: alene i de 25 Aar 1847—72 steg Udførselen med 360 pCt. I Danmark vil De se tilsvarende Forhold, kun naturligvis efter en mindre Maalestok. Jeg vil som sagt nødig trætte Dem med mange Tal; men jeg kan dog ikke modstaa Fristelsen til at meddele Dem et Par Tal fra Østrig-Ungarn, som jeg forleden læste i «Neue Freie Presse». Jeg saa her, at medens Befolkningen i de 25 Aar, der ere forløbne siden 1848, kun er bleven omtrent 10 pCt. tætttere, er Hvedproduktionen stegen fra 35 til 50 à 65 Mill. Mtz.; Hornkvæget er stegen fra $9\frac{1}{2}$ til $12\frac{1}{2}$ Mill. Stk., Faarene fra 16 til 20 Mill. Stk.; Ølproduktionen fra 9 Mill. Eimer til 20, eller med andre Ord en Stigning paa over 100 pCt., saa at hver Østriger altsaa er i Stand til at drikke mere end 10 Gange mere Øl end i 1848; Jærnproduktionen er ogsaa stegen med over 100 pCt., og Kulproduktionen endog 950 pCt.; ja endog for Boligernes Vedkommende er der Fremgang til det

Bedre. Resultatet bliver altsaa, at hver Østriger nu er i Stand til at bo bedre, spise bedre, drikke bedre — i enhver Henseende leve bedre, ganske vist under den Forudsætning, at Rigdomstilvæksten fordeltes ligelig. — Jeg antager imidlertid, at det ikke er nødvendigt nøjere at paavise, i hvilken uhyre Grad Nationalvelstanden er tagen til; de Færreste nægte dog dette Faktum. Derimod mene Mange, at Nationalvelstandens Stigen ikke skyldes Befolkningens Forøgen, men at omvendt denne er en Følge af hin. At nu en større Velstand har Tendens til at fremkalde en Forøgelse af Befolkningen er sikkert; men lige saa sikkert er det, at Befolkningens Stigen bevirker, at Nationalvelstanden stiger efter et endnu stærkere Forhold. De, der med Prof. Drachmann anse Befolkningens Tiltagen for en «foruroligende Kjendsgjerning», overse her en vigtig Omstændighed. De se meget vel, at Befolkningens Stigen medfører en Forøgelse af Forbrugernes Tal; de se meget vel de «mange Munde», der komme til Verden; — men de overse, at Armenes Tal, at Producenterne ogsaa forøges. Jeg tror imidlertid, at der ogsaa maa tages Hensyn hertil! Jo mer Befolkningen forøges, des mere fuldstændigt bliver det muligt at gennemføre Arbejdsdelingen. Nu ved De imidlertid, at der ikke gives noget mægtigere Middel til at fremme Produktionen end en vidt gennemført Arbejdsdeling. De ved, at Fordelen ved Arbejdsdelingen bestaar deri, at der med forholdsvis Lidt udrettes forholdsvis Meget. En Stigning af Befolkningen muliggjør en mere gennemført Arbejdsdeling; muliggjør altsaa en større Produktion med forholdsvis mindre Kapitalanvendelse. Produktionen vil derfor stige efter et stærkere Forhold end Befolkningen; men Forbruget stiger ikke en Gang i samme Grad, da den tættere Befolkning muliggjør en uhyre Økonomisering af Kapitaler. — Hvad anfører Prof. D. nu herimod? Han henviser til, at «England, trods det høje Standpunkt, hvorpaa Agerdyrkningen staar i dette Land, dog allerede med sin nuværende Befolkning er nødt til at søge sine Subsistensmidler udenfor sit eget Omraade.» Dette er Professorens eneste Bevis for, at den tiltagende Befolkning har lagt et «uhyre Tryk af Overbefolkning» paa Landet! Sandheden er imidlertid den, at England ikke er

nødt til, men finder det fordelagtigst ikke selv at producere alt sit Korn, men at producere andre Varer, for hvilke det saa tilbyder sig, hvad det ikke selv vil producere. Det er mig umuligt at se det Foruroligende heri; det er jo ikke Andet, end, hvad man ser overalt. Alle Stater, der staa paa et blot nogenlunde civiliseret Trin, tilbytte sig jo en stor Mængde af deres Forbrugsgjenstande udenfor deres eget Omraade, ere altsaa i samme mislige Stilling som England. — Prof. D. henviser dernæst til Ricardos saakaldte Naturlov. «I den politiske Økonomi,» siger han, «gjælder det som bevist Kjendsgjerning, at den forøgede Arbejdskraft, som anvendes paa Jordens Forædling, giver et proportionelt til Arbejdskraften bestandig ringere Udbytte.» Det er dog næppe ganske korrekt at sige, at dette «gjælder for bevist», da talrige og ansete økonomiske Forfattere endnu den Dag i Dag bestride denne Sætning. Ganske vist siger Stuart Mill, at den Ricardoske Sætning er «den vigtigste i hele Nationaløkonomien»; men selv han indrømmer dog, at den bestandig modvirkes af en anden Kraft: Menneskets fremadskridende Civilisation. Selv Mill indrømmer, at den omtalte «Naturlov» ikke virker. Men naar den aldrig har virket, — hvad bliver der saa tilbage af den: og hvad kan man hygge paa den? Erfaringen viser forøvrig tilstrækkelig tydelig, at nu kan en mindre Arbejdsstyrke forsyne en større Befolkning med rigeligere Føde end tidligere en større. — Jeg tror saaledes: for det Første: det lader sig statistisk godtgjøre, at Nationalvelstanden er stegen stærkere end Befolkningen, saa at altsaa det Misforhold, hvori Overbefolkning bestaar, nu er mindre end før; — for det Andet: det er Befolkningens Tiltagen, der er Skyld i dette Misforholds Aftagen. — De, der tiltræde den Definition, jeg har givet af Begrebet Overbefolkning, maa ogsaa indrømme, at Nutiden ikke særlig udmærker sig ved Overbefolkning. Men maaske vil man sige, at min Definition er urigtig eller ensidig, og at Overbefolkning maa defineres som den Tilstand, hvor der findes et Proletariat. Hertil svarer jeg: Det ligger dog i selve Ordet Overbefolkning, at dette Begreb maa have Noget at gjøre med Befolkningen og med Befolkningens Størrelse. Et Prole-

tariats Tilværelse har derimod Intet at gjøre hermed. Et Proletariat er et Produkt af en slet Fordeling; men jeg ser ikke, hvorfor en stor Befolkning skulde medføre en slet Fordeling og en lille Befolkning en god Fordeling, og idet jeg indrømmer, at den nuværende Fordeling er uretfærdig og at Proletariatets Tilværelse er et Faktum, der maa fremkalde Uro og Bekymringer, saa beder jeg mine Modstandere bestemt godtgjøre, hvorfor Befolkningens Sligen nødvendigvis skulde medføre et Proletariats Fremkomst.

Taleren gik derpaa over til at omtale de sex Midler imod Befolkningens Tiltagen, som nævnes i Prof. D.s Artikel. Han hævdede navnlig Ægteskabets og Familielivets store Betydning baade i moralsk og økonomisk Henseende, og han gjorde gjældende, at selv om det lod sig godtgjøre — hvilket han bestred — at Arbejderen ved at undlade at indgaa Ægteskab kunde forbedre sin materielle Stilling, saa var Sagen dog ikke dermed afgjort. Det, det kom an paa for Arbejderen som for ethvert Menneske, var ikke det bedst mulige materielle Liv. Nej det, det kom an paa, var at kunne føre et Liv, hvorved man kunde føle sig tilfreds. Men hvis Ægteskab, Familie og Hjem var nødvendige Betingelser for at man kunde føle sig lykkelig, saa forstod Taleren ikke, hvorledes man kunde anbefale Cølibat. — Efter at han nu havde berørt de vigtigste Punkter i den omtalte Artikel, sluttede han omtrent med følgende Ord:

Inden jeg slutter, vil jeg endnu bestemt præcisere de Spørgsmaal, hvorom jeg mener, at Diskussionen bør dreje sig: Hvad forstaas ved Overbefolkning? det er det fundamentale Spørgsmaal. Forstaar man herved den Tilstand, hvor der er et Proletariat, saa spørger jeg: hvad har et Proletariats Tilværelse at gjøre med Befolkningens Størrelse? Spørgsmaalet om Proletariatet, Arbejderspørgsmaalet, som det ogsaa kaldes, det sociale Spørgsmaal, er et **Fordelings**spørgsmaal, ikke noget Befolkningsspørgsmaal. Forstaar man derimod ved Overbefolkning, det Samme som jeg: Misforholdet mellem Befolkningens Størrelse og Subsistensmidlerne, saa spørger jeg om, hvorledes man vil godtgjøre, at Nutiden særlig udmærker sig herved, naar Statistiken dog

udviser, at Nationalvelstanden er stegen efter et stærkere Forhold end Befolkningen.

Prof. Drachmann bemærkede, at han ikke var Nationaløkonom, men han var gaaet ud fra, at Overbefolkningen var et Faktum, der anerkjendtes af Nationaløkonomien. Hvis dette ikke var Tilfældet, hvorledes havde Nationaløkonomiens første og største Forfattere da kunnet anbefale Udvandringen? Udvandringen paaførte jo dog Samfundet et stort Kapitaltab og var i og for sig et Onde, saa det forekom ham, at den i alt Fald kun kunde anbefales under den Forudsætning, at der var en Overbefolkning. Imod den foregaaende Taler gjorde han gjældende, at baade Frankrig og Schweiz vare Exempler paa de heldige Følger af Avlekraftens Indskrænkning, hvorimod den letsindige og næsten uindskrænkede Benyttelse af den menneskelige Avlekraft, saaledes som den nu fandt Sted fornemmelig i Arbejderklassen, var i sine Følger det største Samfundsonde, den egenlige Rod til det store sociale Onde, som truer vor Existens. Han hævdede, at Anvendelsen af de præventive Midler i økonomisk Henseende var effektiv, ligesom den heller ikke var umoralsk, og han udtalte sig udførligt om Sagens sanitære Side.

Aleksis Petersen bemærkede, at det ingenlunde var almindelig anerkjendt i Nationaløkonomien, at Nutiden særlig udmærkede sig ved Overbefolkning; der var snarere Flertal for den modsatte Mening. Udvandring anbefaledes heller ikke af Forfatterernes Flertal, uagtet der ganske vist var meget ansete Forfattere, der gjorde det. Taleren var for sit Vedkommende i dette Punkt aldeles enig med Drachmann. Derimod kunde han ikke give D. Ret i, at Schweiz's høje økonomiske Standpunkt skyldes en Indskrænkning af Avlekraften. Han fastholdt tvært imod, at Aarsagen hertil væsentlig maatte søges i Landets liberale politiske og økonomiske Lovgivning.

Prof. Frederiksen fandt i Udvandring en Form for Udvildelsen af Menneskets Magt over Naturen. Han mente, at man uheldigt havde fæstet sig ved Ordet «Overbefolkning». Der var en Overbefolkning til Stede, da det dog ikke kunde nægtes, at Befolkningen øvede et Pres paa Subsistensmidlerne.

Det undrede ham, at Aleksis Petersen kunde nægte Tilstedeværelsen af et Misforhold mellem Befolkningen og Subsistensmidlerne. Hvem kunde tro, at det ikke vilde være til Skade, hvis vor Befolkning steg stærkt? Han kunde vanskelig tænke sig nogen absolut Grænse; men Naturens Indskrænkethed stod altid overfor den menneskelige Frihed, der var altid et elastisk Baand. Man kunde ganske vist lægge mere eller mindre Vægt paa de to Sider, Udvidelsen af vort Herredømme over Naturen eller Indskrænkningen i vor Formerelse; i Modsætning til Drachmann foretrak han de engelske Forhold eller det Første for de franske; derimod havde D. med fuld Føje nævnt Schweiz som Exempel paa, hvad der kunde udrettes ved en Indskrænkning af Formerelsen; man kunde ogsaa nævne Middelstanden overfor Arbejderne. Han var D. meget taknemmelig, fordi han havde bragt Spørgsmaalet frem; D. havde i sin Tid maaske udtrykt sig mindre heldig; men heller ikke han kunde finde D.s Tanke umoralsk.

Aleksis Petersen mindede om, at han jo netop udtrykkeligt havde indrømmet Muligheden af, at der var et Misforhold til Stede, og kun hævdede, at Misforholdet nu var mindre end før.

Expeditionssekretær Michaelsen omtalte Tilværelsen af et Grænseproletariat. Han hævdede, at der var Overbefolkning. Arbejderbefolkningen havde en Tendens til at gaa over Stregen. Her kunde kun være Tale om Anvendelsen af et af tre Midler man kunde enten forhindre, at Mennesket blev til; eller man kunde slaa ham ihjel, naar han blev til; eller man kunde sende ham bort, naar han blev voxen. Det vilde være heldigt, om man kunde finde en Maade, hvorved det første Middel kunde bringes i Anvendelse; det andet Middel brugtes i Kina; det tredje var det, der var at foretrække. Til Menneskets Udvandringer fandtes der noget Tilsvarende hos Dyrene, ligesom Menneskene jo overhovedet havde Alt tilfælles med Dyrene. Udvandringen var den Vej, der vilde føre til Maalet. Staten burde ligefrem tvinge den overflødige Befolkning til at gaa bort. Staten havde jo Ret til at tvinge Forbryderne, og Fattigdom ansaas jo i og for sig for at være en Forbrydelse.

Spørgsmaalet var altid: Frihed eller Tvang? Taleren holdt paa Tvangen.

Prof. Scharling gav Al. Petersen Ret i, at Begrebet Overbefolkning ikke kunde knyttes til et vist Forhold imellem Befolkningen og Arealet, saa at en vis Mængde Indbyggere pr. □ M. var Overbefolkning. Ét Land kunde være overbefolket med 4000, et andet ikke overbefolket med 6—7000 Indb. pr. □ M. Heller ikke kunde det Afgjørende være, om et Land kunde brødføde sin Befolkning i strængere Forstand, d. v. s. frembringe det fornødne Brødkorn paa sit eget Areal; om Befolkningen forskaffede sig Brødet direkte ved Arbejde paa sin egen Jord eller indirekte ved Benyttelsen af den internationale Arbejdsdeling var i og for sig ligegyldigt. Overbefolket var et Land formentlig først da, naar dets Befolknings Arbejde ikke var i Stand til stadigt og regelmæssigt at skaffe den de fornødne Underholdsmidler i tilstrækkelig Mængde, direkte eller indirekte. — Taleren berørte kortelig Malthus's Theori og hævdede, at denne, skjønt i sin Helhed uriglig, dog indeholdt en betinget og begrænset Sandhed. Den Lære, Malthus havde opstillet, gjaldt nemlig kun for et kortere Tidspunkt, paa et vist givet Udviklingsstadium, saalænge dette holdt sig uforandret; ethvert Fremskridt i Produktionen, enhver ny Opfindelse eller Opdagelse flyttede derimod de fastsatte Grænser fra Befolkningens Tilvæxt. Et saadant Fremskridt i Produktionen var den internationale Arbejdsdeling, særlig for saa vidt tillige den evropæiske Udvandring drog nye, større og frugtbarere Arealer ind i dets hele Forsyningsterritorium. Men denne betydningsfulde Faktor i Menneskeslægtens Udvikling, det virksomste Middel imod en Overbefolkning, havde Malthus aldeles ikke draget med ind i sine Beregninger og Betragtninger.

Dr. phil. Jul. Petersen bemærkede, at man ofte skød Overbefolkningsspørgsmaalet bort, idet man mente, at det for Øjeblikket ikke havde nogen praktisk Betydning; men det, det kom an paa, var om der overhovedet kunde tænkes en Grænse for Befolkningens Tilvæxt. Der eksisterede ganske vist et Befolkningsspørgsmaal, som i alle Tilfælde en Gang vilde komme frem; det havde sin theoretiske Betydning. Hvad Udvandring angik, troede Taleren man lagde for stor Vægt paa den.

Michaelsen supplerede sine tidligere Bemærkninger.

Frederiksen fandt altid Michaelsen paradoxal, saaledes ogsaa med Hensyn til den tvungne Udvandring; denne kvævede Kapital. Men han var enig med ham i, at Overbefolkning altid gjorde sig gjældende i visse Dele af Samfundet og under visse Forhold; det var især Børnene, de Gamle og Svagere, der led af Mangelen paa Underholdsmidler.

Jul. Petersen bemærkede, at Frederiksen havde sagt, at der altid var Overbefolkning, hvilket ikke var rigtigt. Spørgsmaalet var netop, om hvor der fandtes Overbefolkning.

Bureauchef Falbe Hansen ytrede, at et Land maatte siges at være «overbefolket», naar en Formindskelse af Befolkningen bevirkede, at det almindelige Velvære forøgedes; «underbefolket», naar en Forøgelse af Befolkningen bevirkede et Fremskridt. Indtil et vist Punkt (Sättigungspunkt) var en Forøgelse af Befolkningen et Fremskridt, men kom man udover dette Punkt, var den et Tilbageskridt. Dette Sättigungspunkt fandtes overalt, men det var forskjelligt efter Menneskets Civilisationsstandpunkt. I Amerika var der Underbefolkning; i de fleste evropæiske Lande var der Overbefolkning. Indledere ns statistiske Data kunde han ikke tillægge nogen Betydning; thi en forøget Udførsel og Indførsel var i Almindelighed kun en Frugt af en større international Arbejdsdeling, ikke af en større Produktion, heller ikke de fra Østrig-Ungarn hentede Tal vare afgjørende.

Frederiksen mente, at Jul. P. alter i Aften havde vist sig som abstrakt Mathematiker. Han hævdede, at der paa ethvert Samfundstrin kunde være og altid i visse Dele af Samfundet var Overbefolkning, saaledes selv i Amerika. Selv ved Agerbrugets Produktion beror Alt paa den tekniske og i andre Henseender forskjellige Udvikling.

Aleksis Petersen havde ikke ment, at fordi Englands Udførsel, f. Ex., var stegen 360 pCt., skulde Englands Nationalvelstand være stegen ligesaa meget. Han indrømmede tvært imod, at den stigende Udførsel kun umiddelbart viste, at den internationale Omsætning var stegen; men dette stod dog atter i Forbindelse med Velstandens Stigen. Det havde heller ikke

været hans Mening, at tillægge de isolerede statistiske Data nogen ubetinget Betydning; men naar de samledes til et Hele, da sagde de ganske vist noget: naar der viste sig Fremgang paa alle eller saa godt som alle Punkter, og Tilbagegang paa ingen eller saa godt som ingen, saa blev dog Hovedresultatet: Fremgang. — Lige over for Jul. Petersen indrømmede han, at der naturligvis var en Grænse for Befolkningens Tiltagen; men de, der forsvarede Befolkningens Aftagen, maatte dog ogsaa indrømme, at der var en Grænse for den. — Naar Frederiksen stadig kom tilbage til Presset paa Subsistensmidlerne, saa skulde han dog i saa Henseende bemærke, at det Eneste, der med Sikkerhed vidstes herom, var at en enkelt Klasse paa Grund af den nuværende uretfærdige Fordelingsmaade øvede et saadant Pres.

Jul. Petersen hævdede, at der var en ikke blot relativ, men ogsaa en absolut Grænse for Befolkningens Tiltagen, hvilket gjorde, at Befolkningsspørgmaalet fik en virkelig Betydning.

Falbe Hansen bemærkede, at de statistiske Data burde benyttes med megen Varsomhed. Velstandens Stigen var meget problematisk; især naar toges Hensyn til Nyttens og ikke til Værdien. Der kom nu ganske vist flere Rigsdalers Formue i Gjennemsnit paa hvert Individ end tidligere, men deraf fulgte ingenlunde, at det materielle Velvære var større; thi dels var Pengenes Værdi sunken, dels, og det havde endnu mere Betydning, var der i den tidligere Tid, Naturaløkonomiens Tid, en Mængde Goder, der havde ingen eller liden Værdi, men som nu repræsenterede en stor Værdi, uagtet deres Mængde kun var voxet lidet eller intet. — Indlederen havde ytret Tvivl om, hvorvidt nu for Tiden den bekjendte Sætning havde Gyldighed, at Jordens Produktivitet ved en forøget Anvendelse af Arbejde og Kapital kom tilbage med aftagende Hastighed; et Bevis for at dette dog var Tilfældet havde deri, at der nu eksisterede en betydelig Jordrente.

Efterat endnu et Par Talere havde gjort nogle korte Bemærkninger, sluttedes Forhandlingerne. — Næste Møde afholdes Torsdagen d. 8 Januar 1874. Prof. Grev Hamilton fra Lund antager at kunne indlede en Diskussion om Indkomstbeskatning og Forbrugsskatterne.